

hör
Z
ue
r
Z
a
s
i
n
m
c
s
d
g
l
f
s
p
k
i
Y

**Yordam Kitap'ta
Marx-Engels Yapıtları**

Karl Marx

Kapital I, II, III

Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik, Nail Satlıgan, Erkin Özalp

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Louis Bonaparte'nin 18 Brumaire'i

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransa'da İç Savaş

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Fransız Üçlemesi

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Ücret, Fiyat ve Kâr

İngilizceden Çeviren: Erkin Özalp

Friedrich Engels

Alman Köylü Savaşı

Fransızcadan Çeviren: Okay Gönensin

Ütopyadan Bilime Sosyalizmin Gelişimi

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Konit Sorunu

Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Karl Marx-Friedrich Engels

Komünist Manifesto

Almancadan Çeviren: Nail Satlıgan

Komünist Manifesto ve Hakkında Yazılanlar

Çeviri: Nail Satlıgan, Şükrü Alpogut

Felsefe İncelemeleri

Fransızcadan Çeviren: Cem Eroğul

Gotha ve Erfurt Programları Üzerine

Derleyen ve Almancadan Çeviren: Erkin Özalp

Friedrich Engels

KONUT SORUNU

Almancadan Çeviren

Erkin Özalp

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 360 • **Konut Sorunu** • Friedrich Engels
ISBN 978-605-172-370-9 • *Çeviri:* Erkin Özalp
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Şubat 2020
© Erkin Özalp, 2020 © Yordam Kitap, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

KONUT SORUNU

ÇEVİRMENİN NOTU

Friedrich Engels'in *Konut Sorunu (Zur Wohnungsfrage)* adlı eserinin bu çevirisi 1887 tarihli gözden geçirilmiş ikinci Almanca baskıya dayanıyor.

Engels'in dipnotları (*) işaretli, Almanca ve İngilizce baskı editörleri (*Almanca ed.* ve *İngilizce ed.*) ile çevirmenin dipnotları numaralıdır. Çengelli parantez ({}) işaretleri çevirmene, köşeli parantez ([]) işaretleri Almanca ve İngilizce baskı editörlerine aittir.

Çeviri için temel alınan ve karşılaştırma için başvurulmuş metinlerin listesi aşağıdadır (*MEW: Marx Engels Werke*, Dietz Verlag Berlin; *MECW: Marx & Engels Collected Works*, Lawrence & Wishart):

- > **MEW, Band 18, 1976**, s. 209-287, s. 647-655 (önsöz)
- > **MECW, Volume 23, 1988**, s. 317-391
- > **MECW, Volume 26, 1990**, s. 424-433 (önsöz)
- > Friedrich Engels, "Konut Sorunu", çev: Güneş Özdural, Karl Marx-Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar*, İkinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara, Temmuz 1977, s. 352-447

1 April 72.

Laura Lafargue
des Professeurs

zur Wohnungsfrage.

Von

Friedrich Engels.

Separatdruck aus dem „Volkstaat“.

Leipzig, 1872.

Verlag der Expedition des „Volkstaat“.

Konut Sorunu'nun, yazarın Laura Lafargue'a ithaf yazısını içeren kapak sayfası (1. fasikül)

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
<i>Birinci Kısım: Proudhon'un Konut Sorununu Çözme Yolu</i>	27
<i>İkinci Kısım: Burjuvazinin Konut Sorununu Çözme Yolu</i>	57
I	57
II	76
III	97
<i>Üçüncü Kısım: Proudhon ve Konut Sorunu Üzerine Ek</i>	103
I	103
II	110
III	123
IV	129
Dizin ve Sözlükçe	137

Friedrich Engels'in "Konut Sorunu" adlı eseri üç kısımdan oluşuyor. Bunlardan birincisi, doğrudan doğruya, *Der Volksstaat*'ın 3, 7, 10, 14, 21 Şubat ve 6 Mart 1872 tarihli 10., 11., 12., 13., 15. ve 19. sayılarında "*Die Wohnungsfrage*" ("Konut Sorunu") üst başlığıyla ve imzasız olarak yayımlanan bir makaleler dizisine cevap olarak yazıldı. *Der Volksstaat* bu makaleleri Avusturya'da yayımlanan işçi gazetesi *Volkswille*'den almıştı. Söz konusu makaleleri Württemberg'li tıp doktoru, Prudoncu {Proudhoncu} A. Mülberger'in yazdığı sonradan öğrenilmişti. Engels, 7 Mayıs 1872'de Liebknecht'e şöyle yazmıştı: "Bir şekilde zaman bulur bulmaz, konut kitleği hakkında ve bu konudaki, *Der Volksstaat*'ta yayımlanan bir makaleler dizisinde yer alan saçma Prudoncu öykülere karşı bir makale yazacağım." Eserin "Proudhon'un Konut Sorununu Çözme Yolu" üst başlıklı birinci kısmının yazımı yaklaşık olarak 22 Mayıs 1872'de tamamlandı ve bu kısım *Der Volksstaat*'ın 26, 29 Haziran ve 3 Temmuz 1872 tarihli 51., 52. ve 53. sayılarında yayımlandı.

Engels 1872'nin Ekim ayında, konut sorununun çözümüne yönelik olan ve en eksiksiz halleriyle Dr. Emil Sax'ın *Die Wohnungszustände der arbeitenden Classen und ihre Reform* {Çalışan Sınıfların Barınma Koşulları ve Bunlarla İlgili Reform} başlıklı kitapçığında tarif edilen burjuva hayırseverliğine özgü yöntemleri keskin bir eleştiriye tabi tutan "Burjuvazinin Konut Sorununu Çözme Yolu" üst başlıklı ikinci kısmı yazdı. Bu kısım *Der Volksstaat*'ın 25 ve 28 Aralık 1872 tarihli 103. ve 104. sayıları ile 4 ve 8 Ocak 1873 tarihli 2. ve 3. sayılarında basıldı.

Engels'in eserinin üçüncü kısmı, *Der Volksstaat*'ın yazı kurulunun Engels'e yönelik itirazlarına yer açtığı Mülberger'e verilmiş yeni bir cevap olarak ortaya çıktı. Engels'in Ocak 1873'te üzerinde çalıştığı bu kısım "Proudhon ve Konut Sorunu Üzerine Ek" üst başlığıyla *Der Volksstaat*'ın 8, 12, 19 ve 22 Şubat 1873 tarihli 12., 13. 15. ve 16. sayılarında yayımlandı.

Söz konusu üç kısım, *Der Volksstaat*'ta yayımlanmalarının hemen ardından, Leipzig'de, *Der Volksstaat*'ın yayınevi tarafından tek tek fasiküller halinde basıldı; bunlardan ikisi (*Konut Sorunu* ve *Konut Sorunu. İkinci Fasikül: Burjuvazinin Konut Sorununu Çözme Yolu*) 1872'de, son kısım (*Konut Sorunu. Üçüncü Fasikül: Proudhon ve Konut Sorunu Üzerine Ek*) 1873'te yayımlandı. İkinci kısım ayrıca 1873'te Avusturya'da çıkarılan *Volkswille* gazetesinin Ocak tarihli 3-9. sayılarında yeniden basıldı.

Engels'in çalışması 1887'de *Konut Sorunu* (ikinci, gözden geçirilmiş baskı, Hottingen-Zürich 1887) başlığıyla yeniden basıldı. Yazarın önsöz yazdığı bu baskı, Engels'in yaptığı bazı değişiklikleri ve eklemeleri de içeriyor. –*Almanca ed.*

{Gözden Geçirilmiş İkinci Baskıya}

Önsöz

Aşağıdaki eser, Leipzig’de yayımlanan *Der Volksstaat* için 1872 yılında yazdığım üç makalenin yeniden basımıdır. Tam da o dönemde Fransız milyarları Almanya’nın üzerine yağıyordu;¹ devlet borçları ödeniyor, kaleler ve kışlalar inşa ediliyor, silah ve savaş malzemesi stokları yenileniyordu; dolaşımdaki para miktarından daha az olmayan kullanılabilir sermaye birdenbire muazzam derecede artmıştı ve tüm bunlar Almanya’nın dünya sahnesine sadece “birleşik imparatorluk” olarak değil, aynı zamanda büyük bir sanayi ülkesi olarak çıktığı bir zamanda gerçekleşmişti. Genç büyük sanayiye güçlü bir ivme kazandıran milyarlar, savaş sonrasındaki kısa ve yanılısamarlarla dolu gönenç döneminin ve bunun hemen ardından gelen, 1873-1874’teki büyük çöküşün yolunu açan başlıca unsurdu ve Almanya, söz konusu gönenç dönemi ve çöküş aracılığıyla, dünya pazarında yeri olan bir sanayi ülkesi olduğunu kanıtlamıştı.

Eski bir uygar ülkenin, manifaktürden ve küçük işletmecilikten büyük sanayiye böylesi bir geçiş yaptığı ve üstüne üstlük, bu kadar elverişli koşulların hızlandırdığı bir geçiş

1 Fransa-Prusya Savaşı’nın sonunda 10 Mayıs 1871’de Frankfurt’ta imzalanan barış antlaşması uyarınca Fransa Almanya’ya 5 milyar franklık bir savaş tazminatı ödemişti. –cev.

yaptığı dönem, aynı zamanda, ağırlıklı olarak, “konut kıtlığı” dönemidir. Bir yandan, kırsal kesimden işçi kitleleri, birdenbire, sınai merkezlere dönüşmekte olan büyük kentlere çekilir; diğer yandan, bu eski kentlerin mevcut yapılaşması, artık, yeni büyük sanayinin gerektirdiği koşullarla ve onun getirdiği trafikle uyumlu değildir; caddeler genişletilir ve yenileri açılır, bunların arasından demiryolları geçirilir. Tam da işçilerin yığınlar halinde kentlere akın ettiği sırada, yığınla işçi konutu yıkılmaktadır. İşte bu yüzden, işçiler ve işçi müşterilerine bağımlı olan küçük tüccarlar ve küçük imalatçılar birdenbire konut kıtlığıyla karşılaşmıştır. Başından itibaren sanayi merkezleri olarak ortaya çıkan kentlerde bu konut kıtlığı neredeyse hiç bilinmez. Örneğin Manchester’da, Leeds’de, Bradford’da, Barmen-Elberfeld’de durum böyledir. Buna karşılık Londra’da, Paris’te, Berlin’de, Viyana’da konut kıtlığı ilgili dönemlerde akut biçimini almıştır ve çoğunda kronik olarak devam etmektedir.

Dolayısıyla, o dönemde basını “konut sorunu” hakkındaki inceleme yazılarıyla dolduran ve her tür toplumsal şarlatanlığa fırsat sunan şey, tam da bu akut konut kıtlığı, Almanya’da gerçekleşmekte olan sınai devrimin bu belirtisiydi. Bu türden bir dizi makale *Der Volksstaat*’ta da yer buldu. Sonradan Württemberg’li tıp doktoru A. Mülberger olduğunu açıklayan anonim yazar, bunun, söz konusu sorundan hareketle Alman işçilerini Proudhon’un her derde deva ilacının mucizevi etkileri hakkında aydınlatmak için uygun bir fırsat olduğunu düşünmüştü. Bu tuhaf makalelerin kabul edilmesi hakkındaki şaşkınlığımı yazı kuruluyla paylaştığımda cevap vermeye çağrıldım ve öyle de yaptım. (Bkz. Birinci Kısım: “Proudhon’un Konut Sorununu Çözme Yolu”). Bundan kısa

bir süre sonra, bu makaleler dizisine, sorun hakkındaki hayırseverlere özgü burjuva kavrayışını Dr. Emil Sax'ın bir eserinden hareketle incelediğim ikinci bir makaleler dizisini ekledim. (İkinci Kısım: “Burjuvazinin Konut Sorununu Çözme Yolu”.) Uzunca bir aranın ardından Dr. Mülberger makalelerim hakkındaki bir cevapla beni onurlandırdı ve bu da beni karşılık vermek zorunda bıraktı (Üçüncü Kısım: “Proudhon ve Konut Sorunu Üzerine Ek”); böylece, hem polemik hem de bu soruna dönük özel ilgim son buldu. Broşür biçimindeki ayrı basımları da yapılan bu üç makaleler dizisinin ortaya çıkış öyküsü işte bu. Şimdi yeni bir baskının gerekli hale gelmiş olmasını ise, hiç kuşkusuz, bir kez daha, bir yasaklama kararıyla satışları her zaman olduğu gibi fazlasıyla artıran Alman imparatorluk hükümetinin cömert desteğine borçluyum ve bu vesileyle ona saygı dolu teşekkürlerimi sunuyorum.

Yeni baskı için metni gözden geçirdim, birkaç ek açıklama ve dipnot ekledim ve hasmım Dr. Mülberger'in ne yazık ki fark edememiş olması nedeniyle, birinci kısımdaki küçük bir iktisadi hatayı düzelttim.²

Bu gözden geçirme sırasında, uluslararası işçi hareketinin son on dört yılda ne kadar devasa bir ilerleme kaydettiğinin farkına vardım. O zamanlar, “Latin dillerini konuşan işçilerin, yirmi yıldır, Proudhon'un eserlerinden başka zihinsel gıdalarının bulunmadığı”³ ve en fazla, Proudhon'u “hepimizin hocası”, *notre maître à nous tous* olarak gören “anarşizm”in babası Bakunin tarafından daha da tek yanlılaştırılmış bir Prudonculuğun bulunduğu hâlâ bir gerçektir. Fransa'daki Prudoncuların işçiler arasında sadece küçük bir

2 Bkz. 31. dipnot. –cev.

3 Krş. elinizdeki kitap, s. 56. –cev.

tarikât oluşturmasına karşın, onlardan başka hiç kimse net bir Şekilde formüle edilmiş bir programa sahip değildi ve Prudoncular Komn⁴ döneminde iktisadi alandaki liderliği stlenebilmiřti. Belçika'da Valon işçileri arasında Prudonculuğun tartişmasız bir egemenliği vardı ve İşpanya ile İtalya'da, tek tük istisnalar dışında, işçi hareketinde anarşist olmayan ne varsa kesin olarak Prudoncuydu. Ya bugün? Fransa'da Proudhon işçiler arasında tümüyle bir kenara atılmış durumda ve sadece radikal burjuvalar ile küçük burjuvalar arasında hâlâ taraftarları var; bu sonuncular kendilerine sadece Prudoncu değil aynı zamanda ‘sosyalist’ deseler de, sosyalist işçiler onlara karşı en sert mücadeleyi yürütüyor. Belçika'da Flamanlar Valonları hareketin yönetiminden uzaklaştırdı, Prudonculuęu tahtından indirdi ve hareketin düzeyini fazlasıyla yükseltti. İtalya'da olduğu gibi İşpanya'da da, yetmişli yılların anarşist kabarması, Prudonculuğun kalıntılarını peşinden sürükleyerek geri çekildi; İtalya'daki yeni parti henüz netleşme ve oluşma aşamasındayken, İşpanya'da, Enternasyonal Genel Konseyine bağlı kalan küçük çekirdek, yani Nueva Federacion Madrileña {Yeni Madrid Federasyonu} güçlü bir partiye dönüştü ve cumhuriyetçi basından bile anlaşılabileceği üzere, burjuva cumhuriyetilerinin işçiler üzerindeki etkisini, yaygaracı anarşist seleflerinin hiçbir zaman yanına bile yaklaşamadığı bir derecede kırdı. Latin lkelerinin işçileri arasında Proudhon'un unutulmuş eserlerinin yerini *Kapital*, *Komünist Manifesto* ve Marx okulunun bir dizi başka eseri aldı ve Marx'ın temel talebi, yani mutlak siyasal egemenliğe ulaşmış olan proletarya tarafından tüm

4 *Paris Komünü*: 1871 yılının 18 Mart'ı ile 28 Mayıs'ı arasında Paris'in yönetimini elinde tutan, tarihteki ilk işçi sınıfı iktidarı. –ev.

üretim araçlarına toplum adına el koyulması, bugün, Latin ülkelerinde de, bir bütün olarak devrimci işçi sınıfının talebi durumunda.

Eğer buna göre Prudonculuk Latin ülkelerinin işçileri arasında da nihai olarak yerinden edildiyse, eğer artık sadece (asıl kullanım amacına uygun olarak) burjuva ve küçük burjuva arzularını ifade ettiği Fransız, İspanyol, İtalyan ve Belçikalı burjuva radikallerine hizmet ediyorsa, bugün ona neden geri dönüyoruz? Bu makaleleri yeniden basarak ölmüş bir hasımla neden yeniden mücadele ediyoruz?

Birincisi, bu makaleler Proudhon'la ve onun Alman temsilcileriyle basit bir polemikten ibaret olmadığından. Marx ile aramızdaki işbölümü nedeniyle, Marx'a büyük başyapıtı {*Kapital*} üzerinde çalışacak zamanın kalması için, görüşlerimizi süreli basında, yani özellikle de karşıt görüşlerle mücadele kapsamında savunmak bana düşmüştü. Böylece, bakış açımızı, çoğu zaman polemik biçimi altında, başka bakış açılarından farklarıyla ortaya koyan kişi durumuna geldim. Burada da böyle oldu. I. ve III. kısımlar, sadece sorun hakkındaki Proudhon'a özgü kavrayışın bir eleştirisini değil, aynı zamanda kendi kavrayışımızın sunumunu içeriyor.

Ama ikincisi, Proudhon, Avrupa işçi hareketinin tarihinde, basitçe unutulup gitmesine izin vermeyecek kadar önemli bir rol oynadı. Teorik açıdan reddedilmiş, pratikte kenara itilmiş olmasına karşın, tarihsel önemini koruyor. Modern sosyalizmle az çok yakından ilgilenen herkes, hareketin "aşılmış bakış açıları" nı da öğrenmek zorunda. Marx'ın *Felsefenin Sefaleti* adlı eseri, Proudhon'un toplumsal reforma yönelik pratik önerilerini ortaya atmasından yıllar önce yayımlanmıştı; Marx orada sadece Proudhon'un tohum halindeki ta-

kas bankasını keşfedebilmiş ve eleştirebilmişti. Dolayısıyla, onun eseri, bu açıdan bakıldığında, elinizdeki eserle tamamlanıyor; ama ne yazık ki yeterince mükemmel olmayan bir biçimde: Marx bütün bunları çok daha iyi ve çarpıcı bir şekilde yapardı.

Ve son olarak, burjuva sosyalizmi ve küçük burjuva sosyalizmi Almanya'da şu saate kadar güçlü bir şekilde temsil ediliyor. Bu sosyalizmleri, bir yandan, işçileri konutlarının sahiplerine dönüştürme dileğine hâlâ büyük bir önem veren kürsü sosyalistleri⁵ ve her türden hayırsever temsil ediyor ve dolayısıyla eserim bunlar karşısındaki yerindeliğini koruyor. Ama diğer yandan, sosyal demokrat partinin kendisinde ve hatta bu partinin imparatorluk meclisi grubunda da, belirli bir küçük burjuva sosyalizmi temsil ediliyor; bu da, modern sosyalizmin temel görüşlerinin ve tüm üretim araçlarının topluma ait varlıklara dönüştürülmesi talebinin haklı sayılmasına karşın, bunların hayata geçirilmesinin ancak uzak ve pratik açısından bakıldığında öngörülemez bir gelecekte mümkün olabileceğinin söylenmesi yoluyla yapılıyor. Böylece günümüz için elde sadece toplumsal yamalar kalıyor ve koşullara bağlı olarak, "çalışan sınıfın yükseltilmesi" denen şey için en gerici çabalara bile sempatiyle yaklaşılabiliyor. Dar kafalılık *par excellence*'in {türünün en iyi örneği olan dar kafalılığın} ülkesi olan Almanya'da ve özellikle de sınai gelişmenin bu eski ve köklü dar kafalılığın kökünü zorla ve büyük ölçekli bir şekilde kazıdığı bir dönemde böylesi bir eğilimin var olması fazlasıyla kaçınılmaz. Sosyalistler

5 19. yüzyılın sonunda devrimci sosyal demokrasinin önünü kesmek için sosyal devlet politikalarının savunuculuğunu yapan iktisatçılara üniversite kökenli olmaları nedeniyle "kürsü" (*Kathedr*) sosyalistleri denmişti. -çev.